

LUMENUS LUDENS Reljef i intermedijalnost

Petrak, Matija

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, The Academy of Arts Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Umjetnička akademija u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:134:958557>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-31**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Academy of Arts in Osijek](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
UMJETNIČKA AKADEMIJA U OSIJEKU
ODSJEK ZA LIKOVNU UMJETNOST
STUDIJ LIKOVNE KULTURE

MATIJA PETRAK

LUMENUS LUDENS
Reljef i intermedijalnost

DIPLOMSKI RAD

Mentor:

izv. prof. dr. art. Tihomir Matijević

Komentor:

Margareta Lekić, umj. sur.

Osijek, 2018.

SADRŽAJ:

1. UVOD.....	3 – 5
I. RELJEF.....	3 – 5
II. INTERMEDIJALNOST.....	5 – 6
III. LUMENUS LUDENS.....	6
2. RAZRADA.....	6 - 16
3. TEHNIČKI OPIS RADA.....	16 - 19
4. ZAKLJUČAK.....	19
5. SAŽETAK S KLJUČNIM RIJEČIMA.....	20
6. LITERATURA	21
7. PRILOZI	
IZGLED RELJEFA NOĆU UZ DODANO LED OSVJETLJENJE.....	22 - 30

1. UVOD

I. RELJEF

Reljef je kiparsko ostvarenje kod kojega figura ili figuralna kompozicija ne stoje slobodno u prostoru, kao kod pune skulpture, nego su vezane uz ravnu plohu, izdižući se iz nje u slabije ili jače naglašenoj ispupčenosti. On je prelazna forma između skulpture i slikarstva: od skulpture preuzima način oblikovanja, a od slikarstva kompoziciju i raspored prikaza na dvodimenzionalnoj plohi. Prema stupnju ispupčenosti razlikuju se dvije glavne vrste reljefa: niski reljef koji je plošan i neznatno se izdiže nad plohom, i visoki reljef s jako naglašenom modelacijom prikaza. Između jedne i druge vrste postoji niz prijelaznih oblika. U proširenom smislu reljefom se smatraju svi aplicirani plastični, figurativni i ornamentalni radovi koji služe za ukrašavanje nekog predmeta.

U povijesnom razvoju javljaju se niski i visoki reljef gotovo istodobno sa slobodnom punom plastikom. U arhajskim razdobljima još ne postoji određena granica između reljefa i slike.

Najstariji primjerci egipatskog reljefa rađeni su na drvu u vrlo plitkoj ispupčenosti. Postoji i specifična vrsta reljefa kod kojega se figure ne izdižu plastično iznad ravne površine, nego su izvedene urezivanjem kontura u podlogu te daju dojam kao da su utonule u plohu. Osnovna je karakteristika egipatskih reljefa sažetost forme i lapidarnost ekspresije. Sličnu tehniku i značajke imaju i reljefi Hetita i naroda Mezopotamije, gdje se u jednakoj mjeri njeguje i niski i visoki reljef; obilježuje ih hijeratičnost forme, statutarnost i simetričnost kompozicije. Poznati su napose asirski reljefi s ekspresivnim prikazima iz svakodnevnog života, borba i lova. Keltsko-mikenske reljeve odlikuje elegantna i profinjena linija. Do visokog savršenstva razvila se umjetnost reljefa u antičkoj Grčkoj. Reljefnim prikazima ukrašavali su se najčešće nadgrobne stele, zabati hramova, te metope na dorskim i frizovi na jonskim sakralnim objektima. Visokim reljefima ukrašavane su plohe metopa, dok frizove i nadgrobne stele karakterizira ukras u niskom reljefu; u jednom i u drugom slučaju dolazi do izražaja princip plastičnosti. Helenistički slikoviti reljefi često djeluju kao imitacije zidnih slika. Ovaj slikoviti stil preuzimaju rimski kipari.

Pred kraj Staroga vijeka reljefni prikazi potiskuju djela slobodne plastike. U to vrijeme visoki reljef ustupa mjesto pretežno plošnoj interpretaciji. Dominacija umjetnosti reljefa traje do kraja 12. stoljeća, no i u kasnijim stoljećima srednjega vijeka reljef ne gubi značenje. Raznovrsnim reljefnim prikazima ukrašavaju se nadgrobni spomenici, zabati crkvenih portala, korske klupe i propovjedaonice. U cjelokupnoj plastici Starog i Srednjeg vijeka, a djelomično i u renesansi, kod reljefa primjenjuje se bojanje ili pozlaćivanje, kojemu je svrha isticanje crteža i pojačavanje izraza.

U razdoblju visoke renesanse i baroka slobodna plastika postiže dominaciju nad reljefom. U reljefu se teži za postizanjem slikovitosti, za slobodom komponiranja, živom pokrenutošću likova u najraznovrsnijim stavovima i skraćenjima te za bujnom narativnosti.

U razdoblju klasicizma umjetnost reljefa slijedi klasične principe staroga plastičnog stila. Posebno značenje dobiva reljef u 19. stoljeću kad na brojnim javnim spomenicima reljefi ilustriraju povijesne, literarne i alegorijske sadržaje.

U 20. stoljeću dominira princip slikovitosti, više ne postoje oštre razlike između visokog i niskog reljefa. (Zlamalik, 1966: 70)

Reljef se gradi u slojevima na ravnoj površini. I niski i visoki reljef dijele slikarske probleme u izradi, oni su slike koje prodiru u prostor. Oni mogu istovremeno zadovoljavati i dekorativnu i narativnu funkciju. U reljefu se skulptura približava slikarstvu, uz svoje odlike haptičkog, tjelesnoga i pozitivnog poprima osobine optičkog. Svojom nazočnošću reljef bez obzira bio niski ili visoki, obojan ili ne, određuje prostor jasno i snažno.

Reljef se odlikuje svim likovnim vrijednostima kao i slika, no za njega je više nego i za jedno drugo likovno djelo važno svjetlo, prirodno ili artificijelno, koje mu dodaje ili umanjuje vrijednost njegova doživljavanja. Svjetlo je doista poseban medij u reljefu i koristi ga se kao zasebnu vrijednosnu varijablu. Kao što u matematici unosimo različite varijable u jednadžbu koje eksponencijalno povećavaju broj mogućih rješenja, tako i upotrebom različitog svjetla u osvjetljavanju reljefa otvara se širok novi vizualni prostor. Noću, reljef će imati potpuno različit izgled koji ovisi o vrsti i smjeru artificijelnog svjetla. Njegovom upotrebom izgled reljefa može biti pojačan ili gotovo potpuno promijenjen. Različitim reljefima odgovara različito osvjetljenje. Što je oštiri kut osvjetljenja jači je efekt koji reljef pruža, no zbog prejakih sjena koje ono izaziva i to može ponekad smetati pa je prirodno svjetlo obično najbolje. U sobi sa prozorima reljef će dobivati fine promjene u izgledu kako se svjetlo mijenja od jutra preko podneva do večeri. Ako je reljef postavljen u sobi sa prozorom okrenutim na jug, može biti na trenutke osvjetljen sunčevim svjetlom koje se odbija od poda ili zidova pa će bijele površine reflektirati boju izvana ili od obližnjih predmeta. U pravilu treba izbjegavati višestruko usmjereno galerijsko osvjetljenje koje može „isprati“ oblik reljefa. Upotreba dodanog, artificijelnog, svjetla pojačava optičku igru i atmosferičnost radova, mijenja ambijentalni prostor, odnosno prošireni vanjski prostor u kojem su reljefi postavljeni i koji oni određuju. Svjetlo postaje sastavni dio rada i određuje njegovu

percepciju, doživljavanje i vrednovanje. Dramatično ga smješta u prostor kojemu također mijenja značenje.

Kao i na osvjetljenje i na postavljanje reljefa se mora obratiti pozornost. Reljef se može postavljati i na pod i na zidove nekog prostora. U suvremenoj umjetnosti postaje sve interesantnije istraživati odnos predmeta i prostora. Percepcija reljefa, njegov izgled može se mijenjati i s obzirom na visinu na kojoj je postavljen kao i na mjesto u prostoriji u koju se postavlja. Idealno, reljef bi trebao biti tako postavljen da se može promatrati iz različitih kutova i udaljenosti.

II. INTERMEDIJALNOST

Pojam medij dolazi od latinske riječi "medius", što znači "srednji", pa znači sredinu ili skup uvjeta u kojima se nešto događa (u smislu diskursa). Intermedijski označava međuprostor kao i djelatnog posrednika ili instrument. Međuprostor ili situacija „biti između“ nije samo praksa koja uključuje različite ideje i oblike istovremeno, produkciju nastalu različitim kombiniranjima, već i kvalitetu i objektivnost. Intermedijalnost je ujedinjenje estetskih koncepata različitih medija u novi medijalni kontekst.

Intermedijskim se nazva umjetničko djelo u futurizmu, dadi, konstruktivizmu, nadrealizmu, neodadi, fluksusu, konceptualnoj umjetnosti, postkonceptualnoj umjetnosti i postmoderni koje nastaje premještanjem umjetničkog koncepta (zamisli, projekta) iz jednog oblika medijske realizacije u drugi, odnosno, povezivanjem više medija u jednoj realizaciji. Pojam je nastao u fluksusu i pripisuje se Dicku Higginsu. (str.279, Šuvaković, M.)

Naziv intermedijalno upotrijebio je umjetnik Dick Higgins 1965. da bi definirao interdisciplinarnu umjetničku produkciju koji imaju zajedničku povijest i odnose. U sponi sa Higginsovim terminom pojam intermedij je konceptualno i tjelesno stapanje različitih umjetničkih značenja i tehnika unutar umjetničkog konteksta. Intermedijalnost je postupak kojim se strukture i materijali karakteristični za jedan medij prenose u drugi, a jedan od tih medija je umjetnički. Intermedijalnost je međusobni odnos medija različitih komunikacija, auditivnih, vizualnih, taktilnih, olfaktivnih.

To je integracija različitih parova ideja, pa tako označava i ujedinjenje umjetnika i publike. Intermedij je stanje koje je uvijek „na pragu“ odnosno „između“. I promatrač djela u svojoj interpretaciji djela bi morao biti u stanju „biti između“. Pravi intermedijalni odnos uspostavlja se

onda kad svi upotrijebljeni mediji zadržavaju svoj status, a stupaju u neku značenjem ispunjenu relaciju. Intermedijalnost izaziva i preoblikuje naš pojam umjetnosti i našu recepciju iskustva.

III. LUMENUS LUDENS

Latinska riječ homo ludens znači čovjek koji se igra, koji ima sklonost i potrebu za igrom, što je sastavni dio kulture svih ljudskih društava. Prema Johanu Huizingi, nizozemskom povjesničaru i teoretičaru kulture, igra je slobodna, zapravo ona je sloboda sama. Igra nije svakodnevni, stvarni život i od njega se razlikuje i prema trajanju i prema mjestu. Igra je svojstvena individualnom i općem ljudskom ponašanju, proizlazi iz životnog poleta i napona. Ona je podložna improvizaciji. Igra u vizualnim umjetnostima se poima kao istraživanje osjetilnosti. Ako osjetilnost potaknemo uporabom dodatnog umjetnog svjetla možemo stvoriti vibrirajući prostor koji se definira bojama, oblicima, teksturama i dinamizmom.

Lumen je latinska riječ, a znači svjetlost. Lumen je standardizirana mjerna jedinica ukupnog iznosa svjetlosti (oznaka lm), koji je proizveden od strane izvora svjetlosti, kao što su žarulje ili cijevi. Ta ukupna količina svjetla naziva se i svjetlosni tok.

Igra svjetlosti je važna za reljefe jer podržava njihovu općenitu „ludističnost“, zaigranost i slobodu izraza.

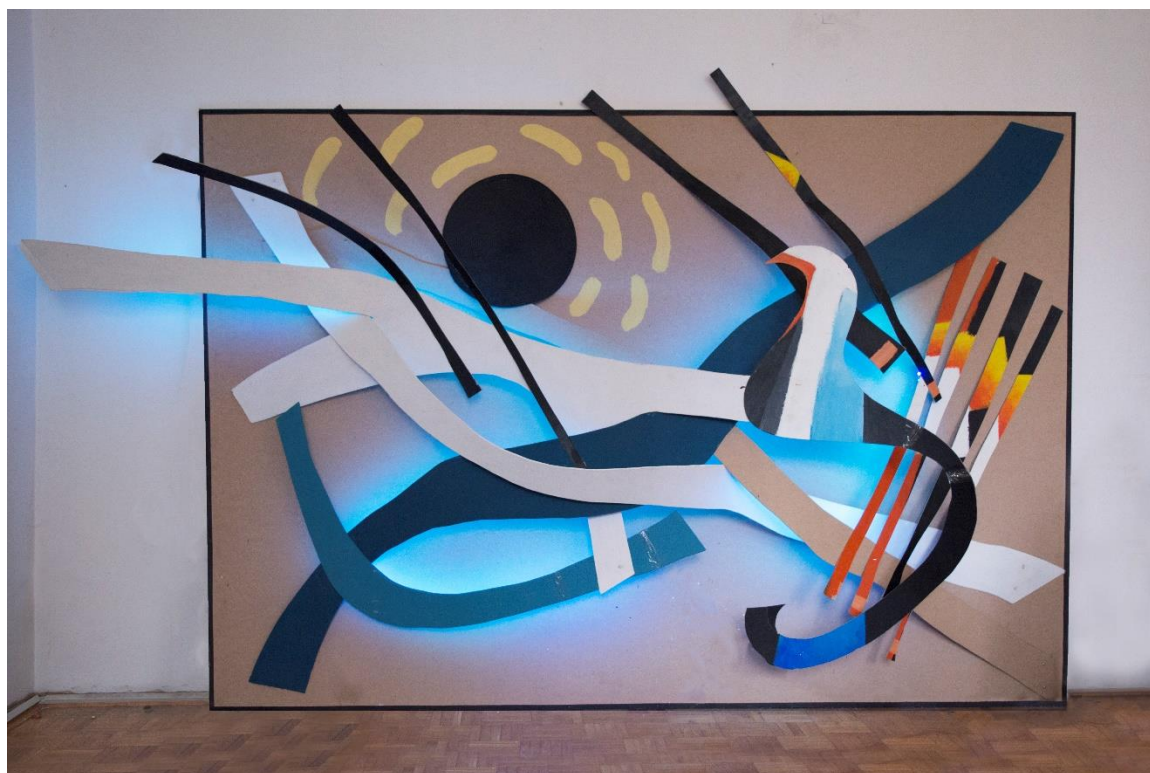
2. RAZRADA

Rad se sastoji od četiri reljefa apstraktnih formi. To su:

1. Reljef I

Reljef I – danje svjetlo

Reljef I – danje svjetlo i LED svjetlo

Reljef I – u mraku

2. Reljef II

Reljef II – danje svjetlo

Reljef II – danje svjetlo i LED svjetlo

Reljef II – u mraku

3. Reljef III

Reljef III – danje svjetlo

Reljef III – danje svjetlo i LED svjetlo

Reljef III – u mraku

4. Reljef IV

Reljef IV – danje svjetlo

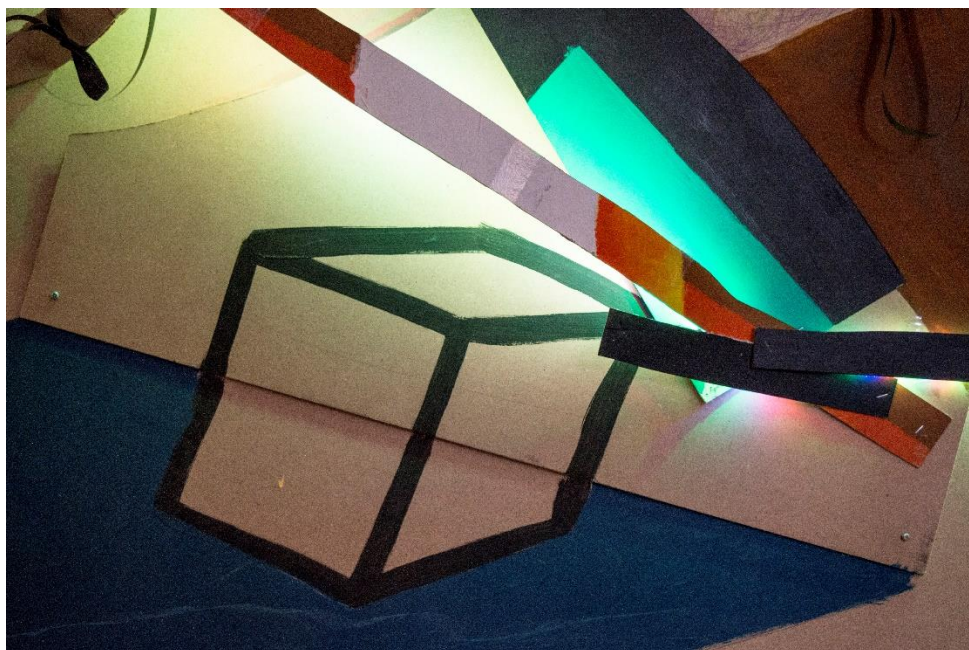
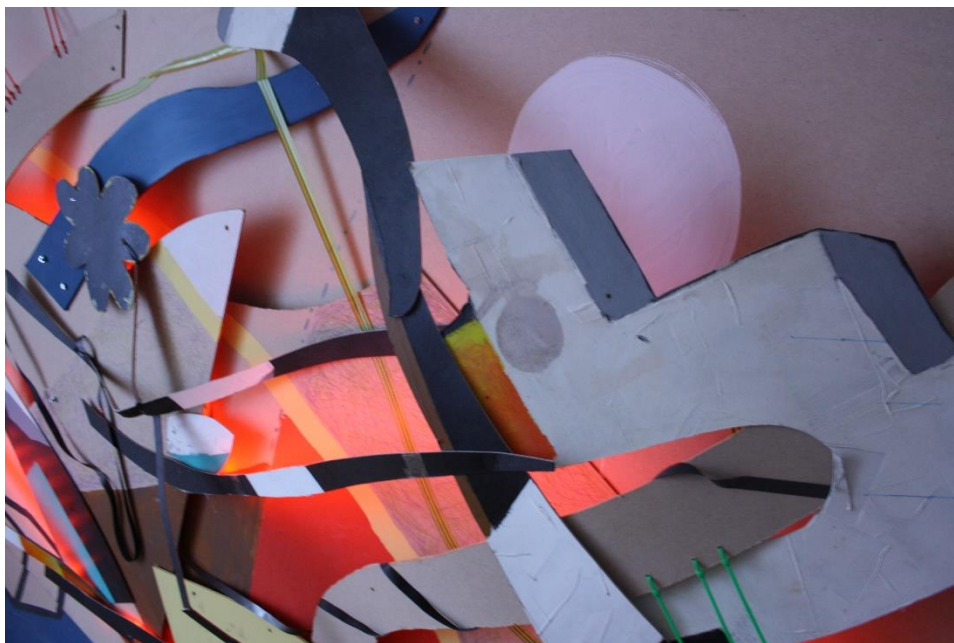

Reljef IV – danje svjetlo i LED svjetlo

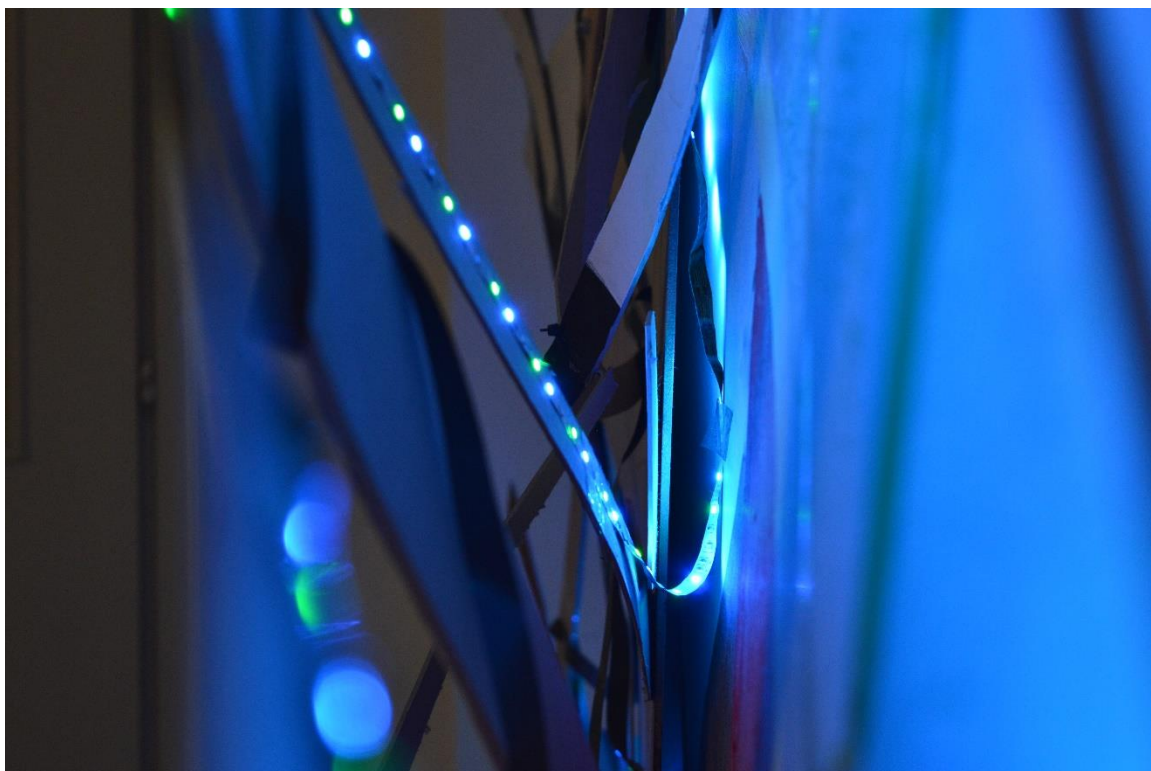

Reljef IV – u mraku

Zbog stilske sličnosti svaki reljef može se povezati sa drugim reljefom, ali zbog dimenzija pojedinog reljefa svakog možemo promatrati i kao samostalnu likovnu cjelinu. Reljefi su postavljeni vodoravno. Podlogu, kao i izrezane dijelove mjestimično sam obojao. Upotrebljavao sam akrilne boje, flomastere i olovke. Služim se primarnim bojama. Iako boje na površini reljefa nema puno ona ipak pojedinim dijelovima reljefne kompozicije daje naglasak ili ih stavlja u drugi plan.

Značaj svjetla i sjene naglasio sam i korištenjem umjetnog svjetla, dodavanjem na određene dijelove reljefa led-trake koje imaju mogućnost promjene vrste boje svjetla kao i da budu upaljene ili ne.

Dodatna mogućnost igre svjetlošću svakako doprinosi promjeni percepcije radova i njihovom utjecaju na prostor u kojeg su smješteni. Reljef mijenja svoj izgled, ponekad dramatično, kako se

prirodno svjetlo mijenja tijekom dana ili noću uz artificijelno svjetlo, a dodavanjem led-traka, dodatno se stvara mogućnost njihove različite percepcije. Za ove se reljefe doista bi se reklo kako ih se može „vidjeti u drugačijem svjetlu“.

Čak i elementi koji u ovim radovima izlaze u prostor ostavljaju dojam plohe, a ne toliko prostornosti.

Seriya reljefa *Lumenus ludens* je moj pokušaj prodiranja slikarske plohe u trodimenzionalni i euklidski prostor. Nastojao sam se odmaknuti od pojavnog svijeta u konkretnom smislu, od simboličnosti izraza. Koristim jake boje, razigrane oblike forme, nenamjerne, slučajne figuracije koje promatrače mogu podsjećati na nešto konkretno iz stvarnog svijeta, ali ta mogućnost figuracije nije ono što određuje njihov smisao i vrijednost, već samo postoji kao dodatna mogućnost njihova doživljavanja. Ritmično razmještena kompozicija daje ovim radovima optimističan i pozitivan stav koji priziva na otvorenost i emociju. Radovi su bez dubokih i skrivenih značenja.

Nastojeći smjestiti svoje radove u okvire povijesti umjetnosti pronašao sam razložne poveznice sa apstraktnim realizmom sa vlastitim suvremenim pomakom.

3. TEHNIČKI OPIS RADA

Reljefi su izrađeni od medijapan ploča. Za podlogu su korištene medijapan ploča debljine 6 mm, veličine 1525×1100 mm. Na njih sam pričvršćivao razne oblike rezane iz medijapan ploča debljine 3 mm, kao i odabrane manje već gotove predmete.

Oni najmanji likovni elementi izrezani su od ljepenke koja je prethodno bila oslikana. To su privremeni materijali koji isključuju tradicionalno oblikovanje u skulpturi. Osnovni elementi koji su nosioci kompozicije pričvršćeni su na ploču fizičkom silom savijanja rukama i pričvršćivanjem vijcima i maticama da zadrže svoj svinuti oblik i stoje nepomično na podlozi. Na isti sam način i svaki slijedeći element pričvršćivao ili za glavnu ploču-podlogu ili za već dodani pričvršćeni element-nositelj. Zadnje sam dodavao najmanje elemente, ali zbog tankog materijala ljepenke nisam ih morao pričvršćivati vijcima već sam ih samo učvrstio klamericom.

Nakon postavljanja kompozicije bojao sam određene dijelove, a neke sam elemente već obojane ili dekorirane samo dodao kompoziciji. Na ploče sam u određenim razmacima i različitom rasporedu pričvrstio i led-trake koje se pokreću daljinskim upravljanjem.

Njihovim korištenjem dodajem mogućnost mijenjanja odnosa svjetla i sjene, dubinu i jačinu osvjetljenja i vidljivosti pojedinih dijelova reljefa, kvalitetu i vrstu boje. Reljefi mogu stajati bez tog unutarnjeg, dodanog osvjetljenja u potpuno osvijetljenoj prostoriji, ali u zamračenoj ili mračnoj prostoriji, svjetlo koje je na njima mijenja i cjelokupan prostor sobe u kojoj se nalaze.

4. ZAKLJUČAK

Četiri reljefa nastala su vođena idejom reljefa kao međuprostora slikarstva i kiparstva. Reljef nije slika, nije niti skulptura, a istovremeno je i slika i skulptura. U njemu se spajaju slikarski, optički elementi sa kiparskim, tjelesnim izrazom kojim se izlazi u trodimenzionalni prostor. Upravo taj međuprostor reljefa, slike kao skulpture i skulpture kao slike, dao mi je poticaj i ideju za moje radove. Želio sam vidjeti kako slika kao reljef može izaći u trodimenzionalni prostor? Je li izlazak samo iluzija nekakvog mogućeg trodimenzionalnog prostora ili je stvaran? Iluzija izlaska pojačava se upotrebom svjetla i sjene, a sporadična upotreba boje naglašava stvarnost tog njihovog dramatičnog odnosa.

Dodavanjem umjetnog svjetla na reljefe, LED dioda, naglašava se značaj svjetla kao integralnog dijela rada. Svjetlo doprinosi optičkoj igri atmosfere, smještanju, povezivanju i mijenjanju vrijednosti rada unutar prostora, a utječe i na izgled i značaj samoga prostora. Radovi postaju intermedijalni, odnosno daju zaključiti kako reljef zapravo i jest intermedijalno ostvarenje jer povezuje više medija u jednoj realizaciji.

Pravi intermedijalni odnos uspostavlja se onda kad svi upotrijebljeni mediji zadržavaju svoj status, a stupaju u neku značenjem ispunjenu relaciju. Intermedijalnost izaziva i preoblikuje naš pojam umjetnosti i našu recepciju iskustva.

5. SAŽETAK

Radovi istražuju ideju reljefa kao međuprostora slikarstva i kiparstva, odnosno reljefa kao intermedijalnog ostvarenja. Korištenjem artificijelnog svjetla, naglašava se značaj svjetla i sjene kao integralnih dijelova rada. Smještanjem radova u prostor i mogućnošću upotrebe različitih vrsta osvjetljenja, prirodnog, kao i umjetnog svjetla u prostoriji, te dodanih LED dioda na radovima i njihovim kombiniranjima mijenja se i percepcija samih radova i prostora kao takvog.

Ključne riječi: reljef, intermedijalnost, svjetlo, sjena, umjetno svjetlo, LED diode

Keywords: relief, intermedia, light, shade, artificial lighting, Light emitting diodes (LEDs)

6. LITERATURA

1. Gombrich, Ernst H. (1999) Povijest umjetnosti. Zagreb: Golden marketing.
2. Maković, Z. (2007) Lica - Alternativna povijest moderne umjetnosti. Zagreb: Antibarbarus.
3. Read, H. (1979) Povijest modernog slikarstva od Sezana do Picasa. Beograd: Izdavački zavod Jugoslavija.
4. Šuvaković, M. (2005) Pojmovnik suvremene umjetnosti. Zagreb: Horetzky, Ghent: Vlees & Beton.
5. Zlamalik, V. (1966) Reljef. U: Enciklopedija likovnih umjetnosti 4, Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod, str. 70
6. Eilittä, L., Louvel, L., Kim S. (2012.) Intermedial Arts: Disrupting, Remembering and Transforming Media. Newcastle upon Tyne, UK: Cambridge Scholars Publishing sa <http://www.cambridgescholars.com/>
7. Arapoğlu, F., Yavuz Erol, S. "Being in Between" As an Art Form: An Essay on Intermedia. Trakya University. sa <http://www.academia.edu>

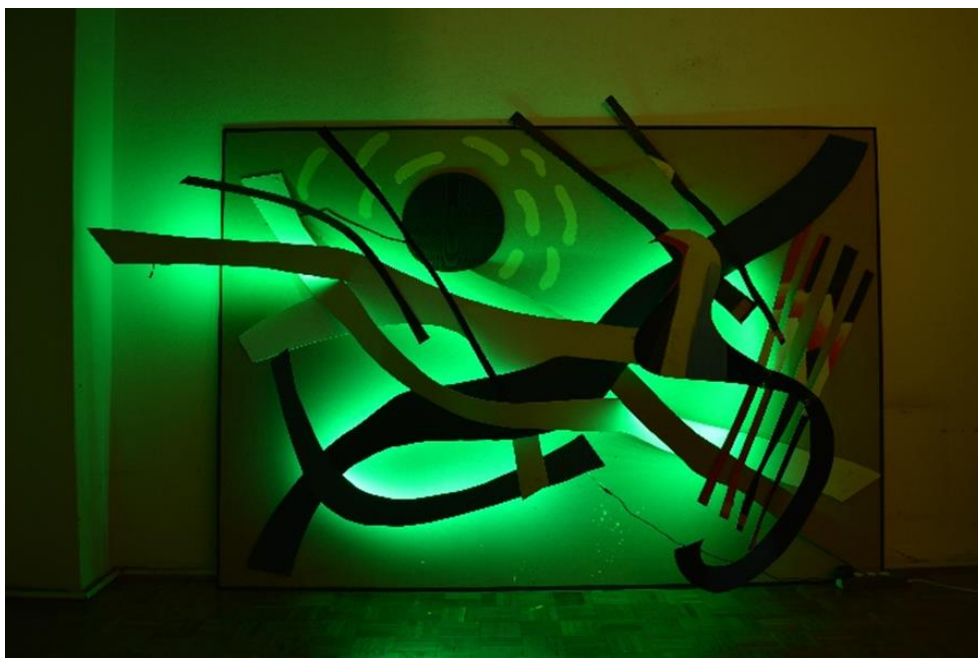
7. PRILOZI

IZGLED RELJEFA NOĆU UZ DODANO LED OSVJETLJENJE

Reljef I

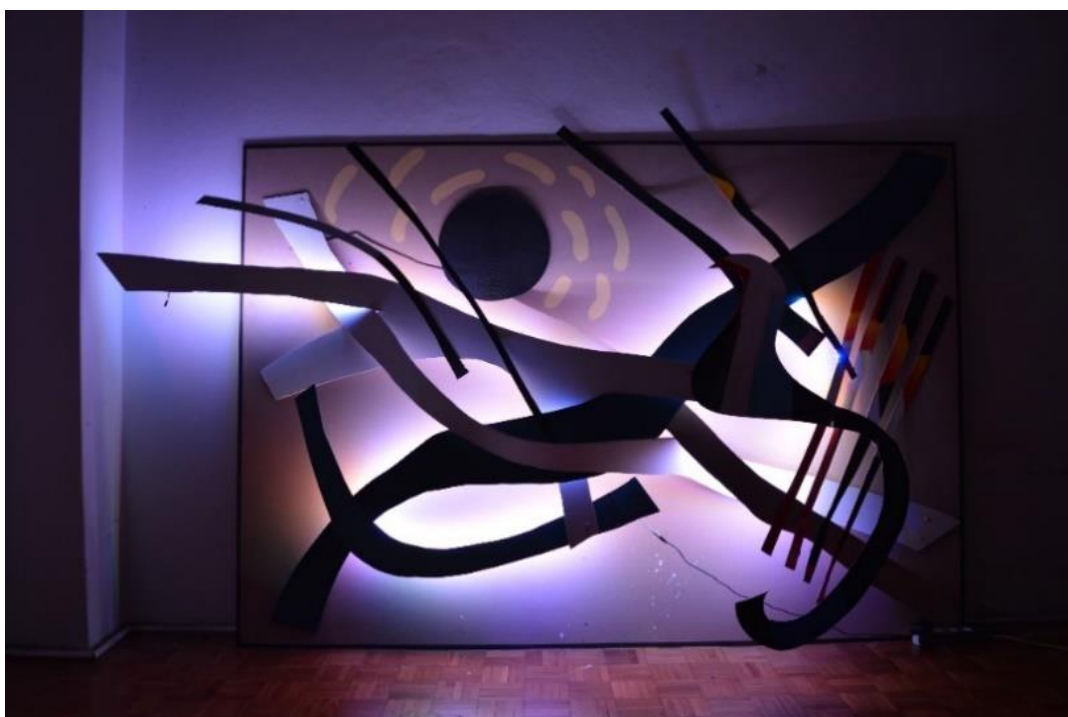
Reljef I - crveno

Reljef I - zeleno

Reljef I - plavo

Reljef I – ljubičasto

Reljef I – narančasto

Reljef II

Reljef I - tama

Reljef I – svjetlo

Reljef III

Reljef III – crveno I

Reljef III – crveno II

Reljef III – zeleno I

Reljef III – zeleno II

Reljef IV

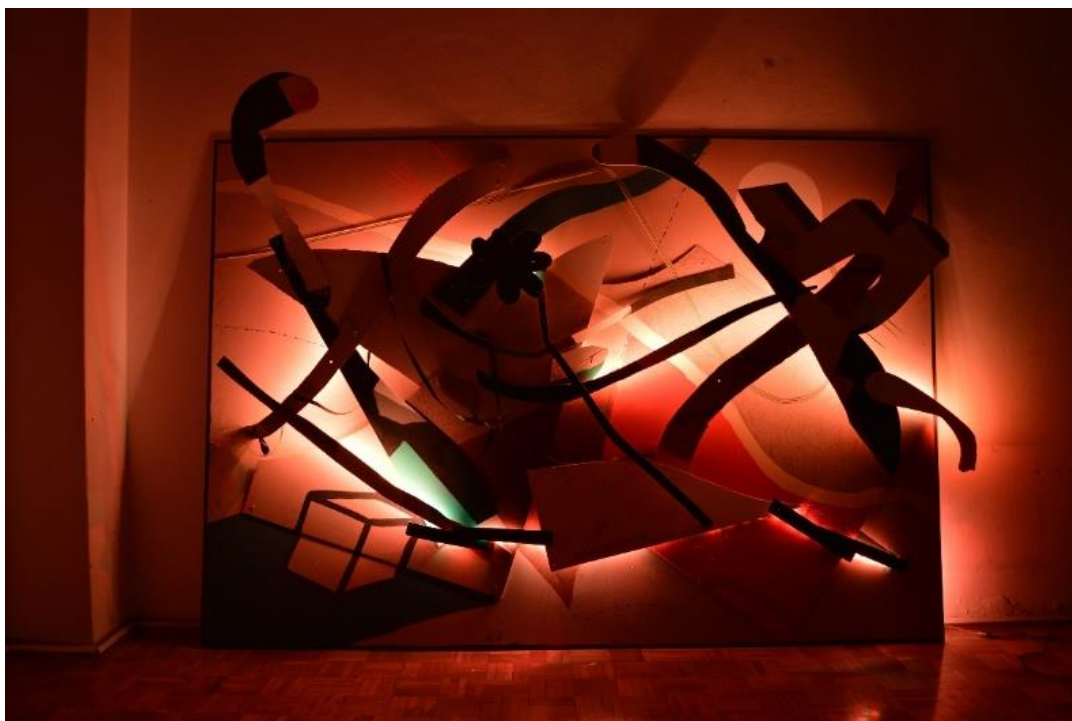
Reljef IV – bijelo/zeleno

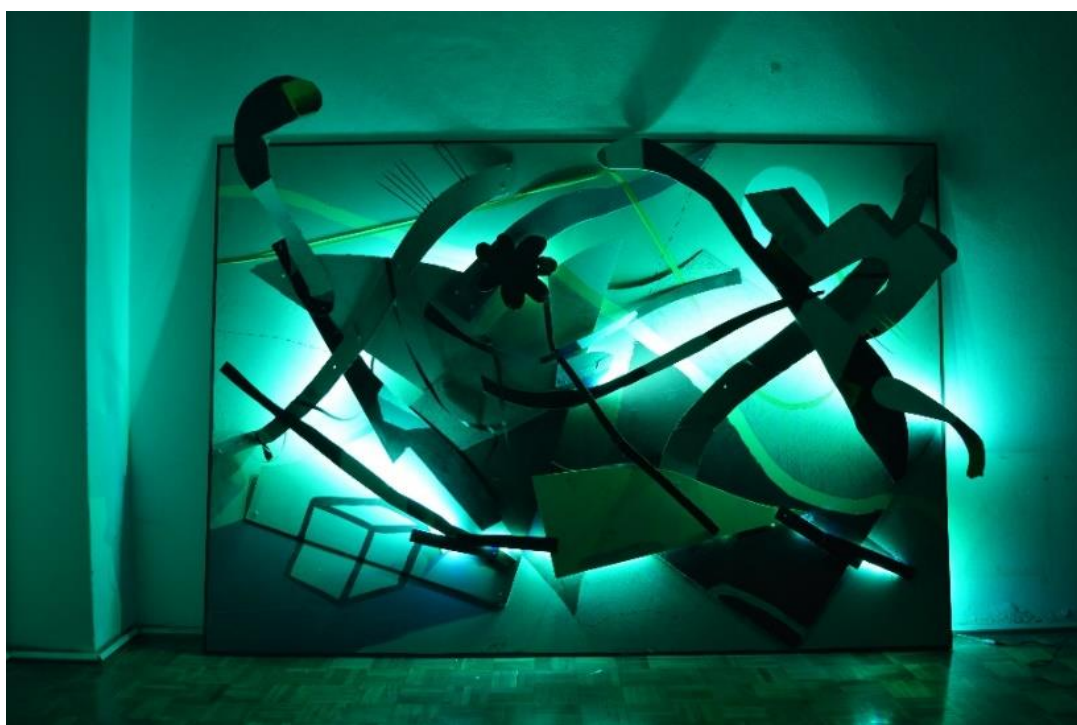
Reljef IV - narančasto

Reljef IV - ljubičasto

Reljef IV - crveno

Reljef IV - zeleno

Reljef IV – kontrast svjetlo-tama